

УДК 330.341.46+323.39]

ГОРБАТЮК МИКОЛА

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу соціально-політичної історії Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України

HORBATIUK MYKOLA

a Ph.D. in History, a senior research fellow at Department of Social and Political History of the I. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine

Бібліографічний опис:

Горбатюк, М. (2019) Децентралізація і регіональні політичні еліти (на прикладі Вінницької області). *Народна творчість та етнологія*, 3 (379), 76–88.

Horbatiuk, M. (2019) Decentralization and Regional Political Elites (By Way of Example of Vinnytsia Oblast). *Narodna tvorchist ta etnologiya [Folk Art and Ethnology]*, 3 (379), 76–88.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ І РЕГІОНАЛЬНІ ПОЛІТИЧНІ ЕЛІТИ (на прикладі Вінницької області)

Резюме / Summary

The decentralization reform, which predetermines the devolution of a considerable part of the powers, resources and responsibility from the executive authorities to local self-government bodies is one of the most effective reforms in Ukraine. However, the analysis of the geographical structure of the United Territorial Communities creation demonstrates the disproportionality of the decentralization processes, which is most likely, caused by the peculiarities of social, political and economic development of each particular region, on the other hand – by the interests of regional political elites determining their position concerning to this reform.

It is revealed that Oblast State Administrations and Regional Councils are of a great significance in the creation of the United Territorial Communities. They can both promote and hinder the decentralization reform taking present authorities into consideration. According to the analysis of the regional political elites significance in the decentralization realization, there are three types of the regional leadership attitude to the reform: 1) constructive position (Dnipropetrovsk, Zhytomyr, Zaporizhzhia, Khmelnytskyi, Chernihiv oblasts); 2) passive resistance (Kyiv, Odesa, Vinnytsia and Cherkasy oblasts); 3) active resistance (Transcarpathian oblast).

Due to the position of the regional elite, the decentralization reform has started quite actively in Vinnytsia oblast. The Regional Council has approved the Long-term Plan for the formation of Communities Territories in Vinnytsia Oblast on June 24, 2015. It is planned to split the oblast into 106 UTC according to it. However, because of a number of faults, the Cabinet of Ministers of Ukraine has ratified only 27 out of 106 UTC approved by the Oblast Council. The Perspective Plan is sent for refinement. Vinnytsia Regional Council and Oblast State Administration have delayed the approval of the final version of the Perspective Plan for the United Communities Formation for a long time. Finally, in January, 2019 work on the document, envisaging the creation of 68 UTC, covering 100 % of the region territory, has been completed. However, because of the deputies' different views on the UTC demarcation, the Oblast Council has approved the document only partially – 10 districts of the region out of 27 have not been included into the Plan. Therefore, on May, 2019, Vinnytsia Oblast is one of two regions of Ukraine without a Perspective Plan for the United Territorial Communities formation, covering the entire region territory.

The article author presents the facts the head of Vinnytsia Oblast State Administration V. Koroviy obstructs the UTC formation. In particular, it concerns to the Haisyn City UTC and the Vinnytsia district communities unification, etc. The possibility of forced communities integration announced by the head of the Oblast State Administration also evidences the position of the regional leadership.

Taking into account the fact that the reform results in the liquidation of District State Administrations and District Councils, and the local executive power comes to executive bodies formed by local councils, the resistance to community unification is observed not only at the level of oblast authorities, but also at the districts. Generally, the author has distinguished three approaches of district political elites to the decentralization reform: 1) promotion; 2) procrastination; 3) obstructing to the reform. There are several the most typical ways the heads of the DSA and heads / deputies of the District Councils counteract the UTC formation. These are: open agitation against the unification; collection of signs against communities unification; the pressure on the communities to be united in a format profitable for the district leadership; blocking the draft decisions of village councils; ignoring of the court injunctions; and the DSA financial pressure. Ukrainian analysts consider this resistance is not a political decision of the state level, however, in our opinion, the positions of the heads of OSA and DSA are influenced by the private support of the nationwide authoritative elites, interested in the preservation of the administrative influence on the territory. The author has presented a number of examples the district heads of the Vinnytsia oblast in Bar, Kalynivka, Mohyliv-Podilskyi, Tyvriv, Tomashpil, Illintsi, Trostianets, Lityn and other districts counteract the UTC formation.

During 2015–2016 Vinnytsia region has been one of the leaders in the decentralization reform. However, the reform decline has led to the oblast dropping from the 11th place in August, 2017 to the 23rd place in May, 2019 in the *Oblasts Rating concerning the Formation of Competent Communities* of the Ministry for Regional Development, Building and Housing of Ukraine. The regional elites, namely heads of OSA and DSA, heads and deputies of the district and oblast councils have played not the last role in this process. Their political behaviour, for the most, has been influenced by the fear of change – the reluctance to lose power and the ability to manage the budget flows and resources distribution. The main decision for Vinnytsia oblast, as well as for the other regions, is to enlarge the districts and introduce promptly the Prefect Institute, which allows to resist effectively the administrative pressure, which has hindered the initiatives of unification at the local level.

Keywords: decentralization reform, regional political elite, United Territorial Communities (UTC), the Perspective Plan of the competent communities formation, Vinnytsia oblast, resistance to reforms.

Однією з найрезультативніших реформ, що були започатковані після революційних подій 2014 року, є реформа децентралізації, яка передбачає передачу значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування. Ефективність реформи можна оцінити за допомогою кількісних характеристик: станом на травень 2019 року було створено 899 об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ) із 1311 запланованих. Утім, аналіз географічної структури створення ОТГ демонструє нерівномірність процесів децентралізації, яка викликана, з одного боку, особливостями суспільно-політичного та економічного розвитку кожного конкретного регіону, а з другого, – інтересами регіональних політичних еліт, що визначають їхню позицію щодо цієї реформи.

Ключову роль у процесі створення ОТГ відіграють обласні державні адміністрації та обласні ради. Зокрема, ОДА здійснюють

розробку та подають на розгляд обласної ради перспективний план формування спроможних громад; надають висновок щодо відповідності проектів рішень про об'єднання територіальних громад Конституції та законам України; направляють остаточні рішення громад про об'єднання до ЦВК для призначення перших виборів в ОТГ. Обласні ради беруть участь у розробці перспективних планів формування спроможних громад; розглядають на сесіях, вносять зміни і затверджують названі плани. Зважаючи на ці повноваження, обласні органи влади можуть як сприяти, так і перешкоджати проведенню реформи децентралізації.

Як засвідчив аналіз ролі регіональних політичних еліт у проведенні децентралізації, існує три типи ставлення обласного керівництва до реформи: 1) конструктивна позиція; 2) пасивний спротив; 3) активний спротив. У випадку, якщо обласна рада і державна адміністрація займають конструктивну позицію,

так як це відбулося в Дніпропетровській, Житомирській, Запорізькій, Хмельницькій, Чернігівській областях, створення ОТГ проходить швидко і без особливих труднощів. Пасивний спротив чиниться, наприклад, у Київській та Одеській областях, де перешкоди в об'єднанні територіальних громад створюються з метою забезпечення доступу певних бізнес-груп до дорогої землі навколо Києва та в прибережній зоні. Пробуксовує реформа і в низці аграрних регіонів, таких як Вінницька та Черкаська області, певною мірою через небажання агрохолдингів втратити дешеву оренду землі (зростає в разі проведення інвентаризації землі, що є неодмінною умовою створення ОТГ). Прикладом активного спротиву є Закарпатська область, де чинилися певні адміністративні перешкоди в проведенні реформи: на затвердження облради не було передано перспективного плану формування територій громад області, блокувалося створення ОТГ.

Початок реформи децентралізації пройшов у Вінницькій області доволі активно; регіон у 2015–2016 роках був серед лідерів зі створення ОТГ [23]. Тут обстоювалася ідея об'єднання громад на основі консенсусних рішень (на противагу «механічному об'єднанню»); наголошувалося на небезпеці «створення місцевих князівств, які контролюватимуть місцеві клани, лобіюючи при цьому свої власні інтереси та зневажаючи інтереси і думку громади. <...> Реформа місцевого самоврядування і децентралізація влади мала посилити громади, а не «місцеві еліти»» [33].

Перспективний план формування територій громад Вінницької області було затверджено 24 червня 2015 року рішенням 38 сесії обласної ради 6 скликання [31]. Відповідно до нього область планувалося розділити на 106 ОТГ [8]. Ураховуючи стримане ставлення до реформи на місцях, під час презентації перспективного плану особливо наголошувалося на добровільності об'єднання, можливості внесення змін у план у разі потреби, наявності економічних стимулів

для об'єднаних громад (зокрема, ішлося про податки, що залишатимуться на території громади), лунали заклики до широкого громадського обговорення реформи [8].

У тому ж рішенні, зважаючи на необхідність продовження доопрацювання проекту перспективного плану, було рекомендовано створити постійно діючу спільну робочу групу Вінницької ОДА та Вінницької обласної ради, яка б і взяла на себе функції оперативного врахування пропозицій. Рекомендувалося також провести зустрічі та громадське обговорення на рівні кожної потенційної ОТГ. Такі зустрічі на рівні районів відбулися впродовж липня – серпня 2015 року і показали необхідність внесення змін до існуючого проекту перспективного плану на основі пропозицій самих громад [29].

Прийнятий Вінницькою обласною радою проект перспективного плану було передано до Кабінету Міністрів України і затверджено 13 жовтня 2015 року [28] після тривалих додаткових консультацій та уточнень. Утім, у затвердженому КМУ перспективному плані йшлося лише про 27 із 106 схвалених обласною радою ОТГ. Кабінет Міністрів України визнав необхідність доопрацювання перспективного плану, внесення змін через робочу групу ОДА з подальшим схваленням обласною радою та передачею на остаточне затвердження до КМУ.

Прорахунки обласної влади спонукали групу місцевих експертів (В. Дорох, А. Кавунець, В. Шеремета, Т. Гайда, М. Бардин) провести громадську експертизу діяльності Вінницької ОДА щодо дотримання та виконання повноважень під час розробки перспективного плану формування територій громад Вінницької області. Групою експертів було з'ясовано, що під час розробки проекту перспективного плану формування територій громад Вінницької області Вінницькою ОДА було порушено методичку формування спроможних територіальних громад, затверджену Постановою Кабінету Міністрів України № 214 від 08 квітня 2015 року, а саме: не було створено робочої

групи, яка б забезпечила відкритість та прозорість діяльності з розроблення проекту перспективного плану; не було визначено її повноважень, завдань, часових рамок, у яких ці завдання мали бути виконані; не було уповноважено посадових осіб Вінницької ОДА для проведення консультацій з уповноваженими представниками органів місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та їхніми громадськими об'єднаннями; проігноровано вимоги, зазначені в згаданій методиці, щодо проведення консультацій під час розробки проекту перспективного плану; було допущено значні прорахунки щодо визначення потенційних адміністративних центрів спроможних територіальних громад та зон їхньої доступності; не було створено графічної частини перспективного плану, де були б відображені межі спроможних територіальних громад, їхні потенційні адміністративні центри та всі населені пункти, що ввійшли до їхнього складу [12].

Загалом можемо дійти висновку, що причиною погодження Кабінетом Міністрів України лише 27 громад зі 106 запропонованих були зазначені вище порушення методики, відсутність звернень представників Вінницької ОДА, які займалися розробкою проекту перспективного плану, до Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства (далі – Мінрегіон) із проханням надати роз'яснення щодо застосування методики.

Результати громадської експертизи були враховані ОДА, і 28 січня 2016 року було видано розпорядження № 45 «Деякі питання внесення змін до перспективного плану формування територій громад області», яким передбачено, зокрема, створення робочої групи, визначення уповноваженої посадової особи ОДА й проведення відповідних консультацій з уповноваженими особами органів місцевого самоврядування, перевидання даних методичних рекомендацій та розробку змін до існуючого перспективного плану. Вінницька обласна рада 28 вересня 2017 року прийняла рішення «Про внесення

змін до рішення 38 сесії обласної Ради 6 скликання від 24 червня 2015 року № 894 «Про проект Перспективного плану формування територій громад Вінницької області»» [27], що були затверджені розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 року № 491-р.

Вінницька обласна рада та ОДА тривалий час затягували прийняття остаточного варіанта перспективного плану формування об'єднаних територіальних громад. Нарешті, 18 січня 2019 року Центр розвитку місцевого самоврядування (ЦРМС) у Вінницькій області представив новий варіант адміністративного поділу [38], який 21 січня 2019 року був обговорений на засіданні робочої групи Вінницької ОДА із внесення змін до перспективного плану формування об'єднаних територіальних громад Вінниччини [34]. Цей документ передбачав створення 68 ОТГ, що покривали 100 % території області; його проект було вирішено винести на сесію облради [34]. Експерт Центрального офіса реформ при Мінрегіоні України І. Лукеря запропонований перспективний план оцінив, як «якісний, вдалий, розроблений згідно із методикою, де всі ОТГ спроможні» [19].

Під час обговорення проекту на засіданні комісії з питань бюджету, фінансів та обласних програм Вінницької обласної ради була висловлена думка, що в новому перспективному плані простежується «лобіювання певних бізнес інтересів» – проект «йде врозріз інтересам громад», а також, що Вінницький центр розвитку місцевого самоврядування «тисне на сільських та селищних голів, щоб ті об'єднувались» [21].

Питання щодо нової редакції проекту перспективного плану формування територій громад Вінницької області було винесено на розгляд Вінницької обласної ради 05 березня 2019 року (37 сесія 7 скликання). У ході обговорення депутати не змогли дійти згоди щодо створення ОТГ у 10 районах області: Барському, Вінницькому, Гайсинському, Крижопільському, Липовецькому, Могилів-

Подільському, Мурованокуриловецькому, Тиврівському, Шаргородському та Немирівському, що були «вилучені для подальшого обговорення <...> через відсутність консенсусу на рівні місцевих громад стосовно меж ОТГ» [18]. Крім того, до варіанта перспективного плану, поданого на розгляд сесії розробниками документа, також внесено зміни стосовно запропонованих меж потенційних ОТГ по 9 з 17 «ухвалених» районів [18]. Утім, «прийняті “з голосу” зміни не відповідали вимогам методики КМУ щодо максимально допустимої відстані між населеними пунктами та центром ОТГ» [16], а це створювало потенційну загрозу відмови Кабінету Міністрів України затвердити запроповану об'єднання громад.

Отже, прийняття Вінницькою обласною радою рішення № 785 «Про схвалення у новій редакції проекту перспективного плану формування територій громад Вінницької області» [30] створило прецедент існування області, де на п'ятий рік реформи затверджений перспективний план охоплював лише частину регіону (іншим подібним виключенням була Закарпатська область, де перспективний план до цього часу не затверджений) [13].

Упродовж 2015–2016 років Вінниччина трималася серед лідерів у проведенні реформи децентралізації. Так, у 2015 році було створено 2 ОТГ, 2016 року – 19 ОТГ. Утім, з часом темпи децентралізації в регіоні катастрофічно знизилися: і якщо у 2017 році ще з'явилося 13 ОТГ, процес створення яких розпочався раніше, то у 2018 році – лише 3, а у 2019 році – жодної. У результаті цього в «Рейтингу областей щодо формування спроможних громад», який складає Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, регіон опустився з 11 місця у серпні 2017 року [14] на передостаннє 23 місце у травні 2019 року [15].

Незважаючи на провал реформи в області, регіональна влада регулярно звітувала про

успішне проведення децентралізації. У червні 2017 року було заявлено, що «створено 21 територіальну громаду, з яких дві отримали субвенцію з державного бюджету на розвиток інфраструктури – 5,7 мільйона гривень, а також були надходження до Калинівської ОТГ та Студенянської ОТГ у розмірі 25,5 мільйонів та 2,3 мільйони гривень відповідно. Втричі зросли доходи міст обласного значення, більше ніж вдвічі – сільських, селищних та міських рад районного підпорядкування. Загалом на 60 % зросли доходи районних бюджетів. Капітальні видатки місцевих бюджетів зросли у півтори рази і склали 1 мільярд 600 мільйонів гривень» [25]. Також 6 грудня 2018 року під час засідання Ради регіонального розвитку Вінниччини було відзначено такі оптимістичні результати: «Найбільш успішна реформа в Україні на сьогоднішній день – реформа децентралізації. За останні чотири роки бюджет Вінницької області з 2015 року виріс із 500 млн грн. до 3 млрд 300 млн грн. Тобто почали відбуватися глибинні зміни по бюджетній децентралізації. Нам вдалося реалізувати багато знакових проектів на кожній території області. Відбулися зміни в обласній дитячій лікарні, в онкологічному диспансері, в госпіталі для учасників бойових дій. Глибинні зміни відбулися в галузі освіти. Ми в цьому році здали 3 новобудови, тобто це школи, які будувалися понад 30 років. На сьогоднішній день створено 22 опорних шкіл, основна частина їх збудована за останній час. Зміни в галузі культури, розвиток молодіжної політики» [39]. Зростання ключових показників економіки міста – середньої заробітної плати, обсягів експорту товарів, зовнішньої торгівлі, основних капітальних інвестицій, та надходжень до міського бюджету міські урядовці також пов'язували із реформою децентралізації [39].

Водночас лунали звинувачення на адресу голови ОДА стосовно перешкоджання у створенні ОТГ. Зокрема, ОДА не надала позитивного висновку щодо створення Гайсинської міської ОТГ, незважаючи на згоду сторін і рішення сесій сільрад.

Народний депутат України, голова підкомітету з реформи держслужби А. Шкрум, коментуючи цей випадок, наголошувала на суб'єктивності позиції голови Вінницької облдержадміністрації та нелегітимності дій ОДА, яка повернула документи бажаним об'єднати громадам «без законних на те підстав» [43]. Свою позицію голова ОДА пояснював тим, що «це об'єднання йде всупереч перспективному плану», і якщо воно відбудеться, то до Гайсинської міської ОТГ «увійдуть найсильніші громади району, і тоді на фінансування району не залишиться грошей» [45]. На його думку, об'єднання громад у запропонованому «знизу» форматі призвело б до «дестабілізації роботи у Гайсинському районі» [10], і «це наша принципова позиція, від якої ми не будемо відходити, оскільки ми маємо гарантувати мешканцям населених пунктів якісне надання всіх соціальних послуг» [2].

Через перешкоди з боку ОДА не змогли об'єднатися, незважаючи на відповідні рішення сільрад, громади с. Великі Крушлинці та с. Малі Крушлинці, с. Стадниця та с. Гавришівка Вінницького району, які за проектом перспективного плану мають стати частинами Вінницької ОТГ та Вороновицької ОТГ. Станом на січень 2019 року у Вінницькому адміністративному суді тривав розгляд чотирьох судових справ з приводу невнесення цих громад до перспективного плану. Представники громад звинувачували голову Вінницької ОДА та його заступника в тому, що «вже півтора року відмовляють цим громадам в об'єднанні, спираючись лише на один умовний пункт бюджетного кодексу щодо фінансування». Ставлення обласного керівництва до цієї ситуації добре ілюструє думка, висловлена під час обговорення проекту перспективного плану формування територій громад Вінницької області в січні 2019 року: «Ці громади не є спроможними. Спроможність – це головний критерій для об'єднання територіальних громад <...> Ми відповідальні за те, чи доїде, куди треба, швидко, чи будуть навчатись там діти. Так,

можливо, є воля громад, але чи не будемо через рік ці громади на своєму горбу витягати. Об'єднання цих чотирьох громад не відбулось досі, бо вони не є спроможними. Головним для об'єднання є не кількість жителів, а кількість дітей в школах та дитячих садочках» [22].

Останнім часом обласне керівництво озвучує думку про можливість примусового об'єднання громад. Зокрема, у квітні 2019 року голова Вінницької ОДА заявляв: якщо до 2020 року територіальні громади добровільно не об'єднуються, «буде створено такий механізм, який змусить їх все ж таки це зробити» [36].

Зважаючи на те, що в результаті реформи районні державні адміністрації та районні ради мають бути ліквідовані, а виконавча влада на місцях перейде до виконавчих органів, сформованих місцевими радами, спротив об'єднанню громад спостерігається на рівні не лише обласної влади, а й районної. Експерт «Реанімаційного пакету реформ» з питань децентралізації Ю. Ганущак пояснив цей спротив конфліктом інтересів: «Район втрачає владу, а тому саботаж» [35].

У цілому позиція голів РДА і районних рад визначається можливістю у подальшому зберегти владу й доступ до ресурсів. Загалом виділяємо три підходи районних політичних еліт до реформи децентралізації.

1. Сприяння реформі:

- відбувається під тиском обласного керівництва;
- спостерігається в разі об'єднання всього (більшої частини) району в межах однієї ОТГ при наявності гарантій збереження влади / доступу до ресурсів.

2. Затягування реформи:

- прагнення зберегти на максимальний час існуючу владну вертикаль і податкові надходження в районний бюджет від місцевих громад.

3. Перешкоджання реформі:

- здійснюється для забезпечення комфортних умов для ведення власного бізнесу чи бізнесу впливових підприємців.

У ході аналізу нами виявлено такі найбільш типові форми протидії створенню ОТГ з боку голів РДА, голів / депутатів районних рад:

- відкрита агітація проти об'єднання [40];
- збір підписів проти об'єднання в громадах [6];
- тиск на громади, щоб ті об'єднувалися у вигідному для районного керівництва формі [6];
- блокування проектів рішень [20];
- ігнорування судових постанов [20];
- фінансовий тиск (РДА виділяють фінансування необ'єднаним громадам за умови, що вони якомога довше залишатимуться необ'єднаними, створюючи цим самим умови для функціонування районних державних адміністрацій) [40].

Автори аналітичного звіту «Децентралізація в Україні досягнення, надії і побоювання» вважають, що «цей опір не є політичним рішенням державного рівня і пов'язаний з казусом виконавців – представників вертикалі виконавчої влади, котрі побоюються втратити повноваження і вплив. Представники громад стверджують, що причиною такого перешкоджання є небажання місцевих адміністрацій втратити важелі контролю над місцевими радами, які після об'єднання стають фінансово незалежними від волі чиновників районного та обласного рівня» [9, с. 18]. Оскільки реформування районів призводить до руйнування вертикалі влади, яка весь час української незалежності забезпечувала так звану керованість території, тобто можливість адміністративного впливу на будь-які процеси, що відбуваються на території (особливо на вибори), то мали місце деякі зволікання в реалізації реформи з боку адміністративного чинника.

Існує низка прикладів протидії створенню ОТГ з боку районних керівників Вінницької області. Зокрема, голова Барської міської ОТГ А. Цицюрський зауважував, що спротив представників виконавчої влади районного рівня буває різним – «від тихого саботажу до відвертого протисто-

яння», наприклад, «під виглядом економії бюджетних коштів пропонується суттєво скоротити апарат міської ради» [32]. На тому, що районне керівництво у випадках успішного завершення реформи стає непотрібне, наголошував голова Калинівської ОТГ А. Шамалюк. Так, після створення в Калинівському районі трьох ОТГ за їхніми межами залишилося лише декілька населених пунктів із населенням близько 5 тис. осіб. Ними опікувалася районна рада і райдержадміністрація, у яких співробітників у кілька разів більше, ніж в органах влади ОТГ. Це, на думку А. Шамалюка, призвело до нераціонального використання бюджетних коштів, тому що «нинішні райони потрібні лише чиновникам, а люди хочуть мати якісні послуги та умови для самореалізації» [44].

Про «спротив з боку районного керівництва, крупнотоварних аграрних виробників, бізнесу, що мають значний вплив на депутатів і сільських голів та блокують прийняття рішень, не дивлячись на думку людей», у Могилів-Подільському і Тиврівському районах говорив і радник з питань децентралізації Вінницького ЦРМС Є. Шаповалов [7].

Станом на квітень 2019 року через протидію голови Томашпільської РДА до Вапнярської ОТГ не змогла ввійти Височанська сільська рада (зі слів голови згаданої ОТГ представники РДА збирали підписи проти приєднання). Про протистояння з головами РДА заявляли очільники Іллінецької, Дашівської, Тростянецької ОТГ [20]. Літинський селищний голова звинувачував голів Літинської райради і РДА у перешкоджанні створенню ОТГ у складі смт Літин і 13 навколишніх сіл: «В кудурах сільським головам давались поради не поспішати об'єднуватись з Літином» [1].

Важливою для проведення реформи була підтримка організацій громадянського суспільства. Так, для «складних» районів (у яких не було створено жодної ОТГ) регулярно влаштовувалися дебати і тренінги, наприклад, для трьох районів – Ямпільського, Могилів-

Подільського та Крижопільського, у липні 2018 року в Ямполі пройшли дебати між прихильниками та противниками об'єднання громад, організовані швейцарсько-українським проектом «Підтримка децентралізації в Україні» *DESPRO* [3].

Відносно повільні темпи децентралізації змусили центральну владу до використання адміністративного тиску на регіональну і місцеву управлінську еліту. У березні 2018 року віце-прем'єр-міністр – міністр регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України Г. Зубко озвучив позицію уряду – досягти такого прогресу в реформі, щоб до кінця 2018 року не було «жодного району, де немає ОТГ» [11]. Утім, досягти поставленої мети не вдалося: до кінця 2018 року жодної ОТГ не створили 15 районів Харківської області, по 11 районів Київської, Кіровоградської та Одеської, 8 районів Закарпатської та 7 районів Херсонської областей [35].

На початку листопада 2018 року Прем'єр-міністр В. Гройсман закликав народних депутатів України подати йому списки голів райдержадміністрацій, які перешкождали процесу децентралізації, з метою підготувати подання Президенту України на їх звільнення [5]. Тоді ж Мінрегіон направив листа асоціаціям органів місцевого самоврядування, у якому просив надати інформацію щодо районів, де не створено жодної об'єднаної громади, з висвітленням конкретних фактів блокування цього процесу головами районних державних адміністрацій [41]. У грудні 2018 року народний депутат України від партії «Наш край» С. Шахов закликав звільнити 99 голів районних державних адміністрацій, де гальмувалася реформа децентралізації [37]. Подібну пропозицію висловив і голова фракції «Народного Фронту» у Верховній Раді України М. Бурбак, який під час виступу на третьому Форумі об'єднаних територіальних громад заявив: «Ті чиновники, які зараз окопалися в районах і роблять все для того, щоб ОТГ не створювались, повинні бути негайно звільнені» [42].

У Вінницькій області станом на листопад 2018 року нараховувалося 7 районів, у яких не було створено жодної ОТГ, це – Крижопільський, Літинський, Могилів-Подільський, Мурованопуриловецький, Погребищенський, Чечельницький, Ямпільський райони [35]. Ще в 10 районах – Барському, Жмеринському, Козятинському, Оратівському, Піщанському, Тиврівському, Тростянецькому, Хмельницькому, Чернівецькому та Шаргородському – було утворено по одній ОТГ [24]. Указом Президента 14 листопада 2018 року з посади голови Чернівецької районної державної адміністрації Вінницької області було звільнено О. Антонюка, таке рішення місцеві ЗМІ пов'язували із гальмуванням процесу децентралізації в області [26].

Критика центру, загроза звільнення та Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо забезпечення реформ із децентралізації влади» № 412/2018 від 06 грудня 2018 року певною мірою вплинули на поведінку голів РДА. Зокрема, були проведені наради, на яких розглядалися питання об'єднання територіальних громад районів (основна думка: районна державна адміністрація зобов'язана здійснювати організаційну підтримку та інформаційно-просвітницьке сприяння добровільному об'єднанню територіальних громад та приєднанню до об'єднаних територіальних громад) [17]. Утім, позитивних наслідків для темпів децентралізації це не мало.

За п'ять років проведення реформи децентралізації Вінниччина залишила групу лідерів і на травень 2019 року займала передостаннє 23 місце. Значну роль у цьому відіграли регіональні еліти – голови ОДА та РДА, голови та депутати обласної і районних рад. На їхню політичну поведінку передусім впливав страх змін – небажання втратити владу і пов'язану із нею можливість керувати потоками бюджетних коштів та розподілом ресурсів. Саботаж реформи регіональною політичною елітою пояснювався переважно невідповідністю планованих до створення ОТГ вимогам методики Кабінету

Міністрів України чи небажанням самих громад об'єднуватись. Вихід із цієї ситуації для Вінниччини, як і для інших регіонів, полягає в укрупненні районів та оперативно-

му запровадженні інституту префектів, що дозволить реально боротися з адміністративним тиском, який гальмував ініціативи об'єднання на локальному рівні.

Джерела та література

1. Бичок А. Хто гальмує процес об'єднання територіальної громади в Літинському районі? URL : <https://33kanal.com/news/xto-galmuye-proces-ob-yednannya-teritorialnoyi-gromadi-v-litinskomu-rajoni.html>.

2. В питанні створення об'єднаних територіальних громадах чітко треба розмежувати поняття економічної доцільності та практичного прагматизму від політиканства. URL : <http://rda-hm.gov.ua/novini/v-pitanni-stvorenniya-obyednanih-teritorialnih-gromadah-chitko-treba-rozmezhovuvati-ponyattya-ekonomichnoyi-docilnosti-ta-praktichnogo-pragmatizmu-vid-politikanstva/>.

3. Вінниччина міркує, чи варто громадам об'єднуватись. URL : <https://decentralization.gov.ua/news/9231>.

4. Ганущак Ю. Тиха контрреволюція. Чи справді реформа децентралізації зупиняється? *Дзеркало тижня*. URL : https://dt.ua/internal/tiha-kontrrevolyuciya-285932_.html#.W3dEywAm_6g.

5. Голів РДА, які заважають децентралізації, чекає звільнення – Прем'єр. *Укрінформ*. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2576305-goliv-rda-aki-zavazaut-decentralizacii-cekae-zvlnenna-premer.html>.

6. Граната як аргумент створення ОТГ. Відлуння минулого чи вибух у майбутнє? *Укрінформ*. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2498176-granata-ak-argument-stvorenniya-otg-vidlunna-minulogo-ci-vibuh-u-majbutne.html>.

7. Громади з південних районів Вінниччини готуються до об'єднання. URL : <https://decentralization.gov.ua/news/9340>.

8. Депутати Вінниччини затвердили Перспективний план формування територій громад Вінницької області. URL : <http://tulchin-rda.gov.ua/novini/deputativinnichchini-zatverdili-perspektivnij-plan-formuvannya-teritorij-gromad-vinnickoi-oblasti/>.

9. Децентралізація в Україні досягнення, надії і побоювання. Серпень 2017 / International Alert ; Український незалежний центр політичних досліджень. URL : https://www.international-alert.org/sites/default/files/Ukraine_Decentralisation_UK_2017.pdf.

10. Жук І. Створенню ОТГ заважає надмірна політизація процесу. *Місто*. URL : <http://misto.vn.ua/news/item/id/10623>.

11. Завдання 2018 року: не повинно бути жодного району, де немає ОТГ, – Геннадій Зубко. *Урядовий портал*. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/zavdannya-2018-roku-ne-povинno-butii-zhodnogo-rajonu-de-nemaє-otg--genadij-zubko>.

zavdannya-2018-roku-ne-povинno-butii-zhodnogo-rajonu-de-nemaє-otg-gennadij-zubko.

12. Кавунець А. В., Дорох В. В. Особливості об'єднання територіальних громад в Україні (регіональний аспект). [Вінниця], 2016. URL : <http://sg.vn.ua/wp-content/uploads/2017/06/Кnyga-new.pdf>.

13. Місцеві вибори-2020 мають відбутись на новій територіальній основі – експерт. *Укрінформ*. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2689279-miscevi-vibori2020-maut-vidbutis-na-novij-teritorialnij-osnovi-ekspert.html>.

14. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. Серпень 2017. URL : https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring#main_info.

15. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 травня 2019. URL : <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/402/10.05.2019.pdf>.

16. На Вінниччині говорили про ризики «часткового» перспективного плану. *Укрінформ*. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2665004-na-vinnicini-govorili-pro-riziki-castkovogo-perspektivnogo-planu.html>.

17. Нарада по питанню об'єднання територіальних громад району. URL : <http://rda-m-p.gov.ua/novini/narada-po-pitannju-obednannya-teritorialnih-gromad-rajonu/>.

18. Нову редакцію проекту Перспективного плану формування територій Вінниччини затвердили зі змінами. URL : <https://vinrada.gov.ua/novu-redakciju-proektu-perspektivnogo-planu-formuvannya-teritorij-vinnichchini-zatverdili-zi-zminami.htm>.

19. Оленін А. «Децентралізація не закінчиться в 2020-му році» – експерт Реанімаційного пакету реформ у Вінниці. *VLASNO.info*. URL : <http://vlasno.info/politika/vlada/uryad/item/29842-detsentralizatsiia-ne-zakinchytisia-v-2>.

20. Оленін А. Голови РДА «гальмують» децентралізацію на Вінниччині. *VLASNO.info*. URL : <http://vlasno.info/politika/vlada/mistseva/item/29884-golovi-rda-galmuyut-detsentraliz>.

21. Оленін А. Перспективний план з 68-ми ОТГ обговорюється на комісіях Вінницької облради. *VLASNO.info*. URL : <http://vlasno.info/politika/vlada/mistseva/item/28682-diskusii-zaувazhennia-ta-manipuliatsii>.

22. Оленін А. Суперечки та непорозуміння викликали новий розподіл Вінниччини на ОТГ. *VLASNO*.

info. URL : <http://vlasno.info/politika/vlada/mistseva/item/28320-superechky-ta-neporozuminnia-vyklyka>.

23. Павлюк А. Формування об'єднаних територіальних громад у контексті адміністративно-територіальної реформи / Національний інститут стратегічних досліджень. URL : http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/1_Pavliuk-c009a.pdf.

24. Перший пішов. На Вінниччині почали звільняти голів РДА, які провалили децентралізацію? *Козятинський експрес*. URL : <http://kozyatyn.com.ua/2018/11/15/перший-пішов-на-вінниччині-почали-зві/>

25. Плахтій Ю. Посилення оборони, успішна децентралізація та мільярди інвестиції: Коровій перед депутатами похвалився роботою ОДА. *Вежа*. URL : <https://vezha.vn.ua/posylennya-oborony-uspishna-detsentralizatsiya-ta-milyardni-investytsiyi-korovij-pered-deputatamy-pohvalyvsvya-robotoyu-oda/>.

26. Порошенко звільнив голову РДА на Вінниччині, який керував майже чотири роки. *Vinnitsa.INFO*. URL : <http://ns2.kyiv.kiev.ua/news/poroshenko-zvilniv-golovu-rdana-vinnichchini-yakiy-keruvav-mayzhe-chotiri-roki.html>.

27. Про внесення змін до рішення 38 сесії обласної Ради 6 скликання від 24 червня 2015 року № 894 «Про проект Перспективного плану формування територій громад Вінницької області». Рішення Вінницької обласної ради від 28 вересня 2017 року № 479. URL : <https://vinrada.gov.ua/upload/files/7sklikannya/24Ses/479.pdf>.

28. Про затвердження перспективного плану формування територій громад Вінницької області. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 жовтня 2015 року № 1076-р. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1076-2015-%D1%80>.

29. Про проект Перспективного плану формування територій громад Вінницької області. Рішення Вінницької обласної ради від 24 червня 2015 року № 894. URL : <https://vinrada.gov.ua/rishennya-38-sesii-oblasnoi-radi-6-sklikannya-vid-24-cheravnja-2015-roku-894-%E2%80%9Epro-proekt-perspektivnogo-planu-formuvannya-teritorij-gromad-vinnickoi-oblasti.htm>.

30. Про схвалення у новій редакції проекту перспективного плану формування територій громад Вінницької області. Рішення Вінницької обласної ради від 05 березня 2019 року № 785. URL : <https://vinrada.gov.ua/upload/files/7sklikannya/37Ses/785.pdf>.

31. Проект Перспективного плану формування територій громад Вінницької області. URL : <https://vinrada.gov.ua/perspektivnij-plan.htm>.

32. Реформа в дії, або Як пережити вибори і продовжити об'єднання громад. *Українформ*. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-elections/2604179-reforma-v-dii-abo-ak-pereziti-vibori-i-prodovziti-obednanna-gromad.html>.

33. Сергій Свитко: «Реформа місцевого самоврядування і децентралізація влади має посилити грома-

ди, а не «місцеві еліти»». URL : <https://vinrada.gov.ua/sergij-svitko-reforma-miscevogo-samovryaduvannya-i-decentralizaciya-vladi-mae-posiliti-gromadi-a-ne-misceveliiti.htm>.

34. «Спроможні громади – об'єктивна вимога часу». На Вінниччині презентували новий перспективний план формування територій громад. URL : <https://decentralization.gov.ua/news/10517>.

35. Тараненко В. Хто блокує децентралізацію. Райони, які не підкоряються Гройсману. *Главком*. URL : <https://glavcom.ua/publications/sotnya-rayoniv-yaki-ne-pidkoryayutsya-groismanu-i-zablokuvali-decentralizaciyu-spisok-554015.html>.

36. Територіальні громади можуть змусити об'єднуватися – голова Вінницької ОДА. *Вежа*. URL : <https://vezha.vn.ua/terytorialni-gromady-mozhut-zmusyty-ob-yednuvatysya-golova-vinnitskoyi-oda/>.

37. У «Нашому краї» закликають звільнити майже 100 голів РДА за перешкоджання децентралізації. *Інтерфакс-Україна*. URL : <https://ua.interfax.com.ua/news/political/551650.html>.

38. У Вінниці представили проект нового адміністративного поділу області. *VLASNO.info*. URL : <http://vlasno.info/politika/vlada/mistseva/item/28345-u-vinnitsi-predstavly-proekt-novoh>.

39. У Вінниці презентували результати децентралізації в області: рекордні зростання бюджетів і лідерство в залученні інвесторів. *Vinnitsa.INFO*. URL : <https://www.vinnitsa.info/news/u-vinnitsi-prezentuvali-rezultati-detsentralizatsiyi-v-oblasti-rekordni-zrostannya-byudzheta-i-liderstvo-v-zaluchenni-investoriv-foto.html>.

40. У Херсоні говорили про спротив реформі представників місцевої влади. *Українформ*. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2517775-u-hersoni-govorili-pro-sprotiv-reformi-predstavnikiv-miscevoi-vladi.html>.

41. Чи залишаться при посаді три голови РДА Хмельниччини, де не створено жодної ОТГ? URL : <http://lgdc.org.ua/branch/21/chy-zalyshatsya-pry-posadi-try-golovy-rda-hmelnichchyny-de-ne-stvoreno-zhodnoyi-otg>.

42. Чиновники, які перешкоджають створенню ОТГ, мають бути звільнені – Максим Бурбак. URL : <https://tva.ua/2018/12/05/chynovnyky-iaki-pereshkodzhaiut-stvorenniu-oth-maiut-buty-zvilneni-maksym-burbak>.

43. Шкрум А. «Забаргато свободи» або згорання децентралізації. *Українська правда*. URL : <https://blogs.pravda.com.ua/authors/shkrum/59f2d5067128f/>.

44. Шуткевич О. Чи виживе децентралізація в період політичної турбулентності. *День*. URL : <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/chy-vyzyhye-decentralizaciya-v-period-politychnoyi-turbulentnosti>.

45. Щербатюк Т. Чий племінник працює у «Віноблагролісі», з'ясуватимуть Коровій та Зозуля. *VLASNO.info*. URL : <http://vlasno.info/politika/vlada/mistseva/item/18678-chiy-pleminnyk-pratsiuie-u-vinoblarholisi-ziasovuvatymut-korovii-ta-zozulia>.

References

1. Bychok A. Khto halmuye proces obyednannia terytorialnoyi hromady v Litynskomu rayoni? [Who Hinders the Process of Uniting the Territorial Community in Lityn District?]. *33iy kanal* [33rd Channel]. URL: <https://33kanal.com/news/xto-galmuye-proces-ob-yednannya-teritorialnoyi-gromadi-v-litinskomu-rajoni.html>.
2. V pytanni stvorennia obyednanykh terytorialnykh hromad chitko treba rozmezhovuvaty poniattia ekonomichnoyi dotsilnosti ta praktychnoho prahmatyzmu vid politykanstva [While Considering the Issue of Creating the Amalgamated Territorial Communities, One Should Clearly Distinguish the Concept of Economic Feasibility and Practical Pragmatism from Politicking]. *Khmilnytska rayonna derzhavna administratsiya* [Khmelnik District State Administration]. URL: <http://rda-hm.gov.ua/novini/v-pitanni-stvorennia-obyednanih-teritorialnih-gromadah-chitko-treba-rozmezhovuvaty-ponyattya-ekonomichnoyi-dotsilnosti-ta-praktychnogo-pragmatyzmu-vid-politikanstva/>.
3. Vinnychchyna mirkuye, chy varto hromadam obyednuvatys [Vinnychchyna is Pondering upon Whether Communities Should Unite]. *Detsentralizatsiya* [Decentralization]. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/9231>.
4. Hanushchak Yu. Tykha kontrevoliutsiya. Chy spravdi reforma detsentralizatsiyi zupyniyetsia [The Creeping Counterrevolution. Is Decentralization Reform Really Stopping?]. *Dzerkalo tyzhnia* [The Mirror Weekly]. URL: https://dt.ua/internal/tiha-kontrevolyuciya-285932_.html#.W3dEywAm_6g.
5. Holiv RDA, yaki zavzhayut detsentralizatsiyi, chekaye zvilnennia – Premyer [Discharge is in Store for Heads of District State Administrations, Who Hinder Decentralization – Prime Minister]. *Ukrinform*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2576305-goliv-rda-aki-zavzaut-decentralizacii-cekae-zvilnenna-premer.html>.
6. Hranata yak arhument stvorennia OTH. Vidlunnia mynuloho chy vybukh u maybutnie? [Grenade as an Argument for Creating an Amalgamated Territorial Community. An Echo of the Past or an Explosion into the Future?]. *Ukrinform*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2498176-granata-ak-argument-stvorennia-otg-vidlunna-minulogo-ci-vibuh-u-majbutne.html>.
7. Hromady z pivdennykh rayoniv Vinnychchyny hotuyutsia do obyednannia [Communities of Southern Districts of Vinnytsia Region Are Preparing to Unite]. *Detsentralizatsiya* [Decentralization]. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/9340>.
8. Deputaty Vinnychchyny zatverdily Perspektyvnyy plan formuvannia terytoriyi hromad Vinnytskoyi oblasti [The Vinnychchyna Deputies Have Approved the Long-Term Plan for Forming the Territories of Vinnytsia Region Communities]. *Tulchynska rayonna derzhavna administratsiya* [Tulchyn District State Administration]. URL: <http://tulchin-rda.gov.ua/novini/deputati-vinnichchini-zatverdili-perspektivnij-plan-formuvannya-teritorij-gromad-vinnickoi-oblasti/>.
9. Detsentralizatsiya v Ukrayini: dosiahnennia, nadiyi i poboyuvannia. Serpen 2017 r. [Decentralization in Ukraine: Achievements, Hopes, and Fears. August 2017]. *International Alert / Ukrayinsky nezalezhnyy tsentr politychnykh doslidzhen* [International Alert / Ukrainian Independent Centre for Political Studies]. URL: https://www.international-alert.org/sites/default/files/Ukraine_Decentralisation_UK_2017.pdf.
10. Zhuk I. Stvorenniu OTH zavzhaye nadmirna polityzatsiya protsesu [Creating an ATC is Impeded by Excessive Politicization of the Process]. *Misto* [The City]. URL: <http://misto.vn.ua/news/item/id/10623>.
11. Zavadnannia 2018 roku: ne povynno buty zhodnogo rayonu, de nemaye OTH, – Hennadiy Zubko [The 2018 Target: No Area without an ATC Should Remain, Said Hennadiy Zubko]. *Uriadovyy portal* [The Governmental Portal]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/zavadnannya-2018-roku-ne-povynno-buti-zhodnogo-rajonu-de-nemaye-otg-gennadij-zubko>.
12. Kavunets A., Dorokh V. (2016) *Osoblyvosti obyednannia terytorialnykh hromad v Ukrayini (rehionalnyy aspekt)* [Features of Territorial Communities' Amalgamation in Ukraine (A Regional Aspect)]. [Vinnytsia]. URL: <http://sg.vn.ua/wp-content/uploads/2017/06/Knyga-new.pdf>.
13. Mistsevi vybory 2020 mayut vidbutys na noviy terytorialnyy osnovi – ekspert [Local Elections 2020 will Take Place on a New Territorial Basis, an Expert]. *Ukrinform*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2689279-miscevi-vibori2020-maut-vidbutis-na-novij-teritorialnij-osnovi-ekspert.html>.
14. Monitorynh protsesu detsentralizatsiyi vlady ta reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia. Serpen 2017 [Monitoring the Process of Power Decentralization and Local Self-Government Reformation. August 2017]. *Detsentralizatsiya* [Decentralization]. URL: https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring#main_info.
15. Monitorynh protsesu detsentralizatsiyi vlady ta reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia stanom na 10 travnia 2019 [Monitoring the Process of Power Decentralization and Local Self-Government Reformation as of May 10, 2019]. *Detsentralizatsiya* [Decentralization]. URL: <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/402/10.05.2019.pdf>.
16. Na Vinnychchyni hovoryly pro ryzyky «chastkovoho» perspektyvnoho planu [There Were Considerations of Risks of a Partial Long-Term Plan in Vinnychchyna]. *Ukrinform*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2665004-na-vinnicini-govorili-pro-riziki-castkovogo-perspektivnogo-planu.html>.
17. Narada po pytanniu obyednannia terytorialnykh hromad rayonu [A Meeting on the Issue of Uniting the

Territorial Communities of the District]. *Mohyliv-Podilska rayonna derzhavna administratsiya* [Mohyliv-Podilskyi District State Administration]. URL: <http://rda-m-p.gov.ua/novini/narada-po-pitannju-obednannya-teritorialnih-gromad-rajonu/>.

18. Novu redaktsiyu proektu Perspektyvnoho planu formuvannia terytoriyi Vinnychchyny zatverdyl zi zminamy [A New Amended Draft Editing of the Long-Term Plan for Vinnytsia Region's Territory Development Has Been Approved]. *Vinnytska oblasna rada* [Vinnytsia Regional Council]. URL: <https://vinrada.gov.ua/novu-redakciju-proektu-perspektivnogo-planu-formuvannya-teritorij-vinni-chchini-zatverdili-zi-zminami.htm>.

19. Olenin A. «Detsentralizatsiya ne zakinchytisia v 2020mu rotsi» – ekspert Reanimatsiynoho paketu reform u Vinnytsi [Decentralization will not be over in 2020, Said an Expert of the Reanimation Package of Reforms in Vinnytsia]. *VLASNO.info*. URL: <http://vlasno.info/politika/vlada/uryad/item/29842-detsentralizatsiia-ne-zakinchytisia-v-2>.

20. Olenin A. Holovy RDA «halmuyut» detsentralizatsiyu na Vinnychchyni [Heads of the DSA Slow Down Decentralization in Vinnychchyna]. *VLASNO.info*. URL: <http://vlasno.info/politika/vlada/mistseva/item/29884-golovi-rda-galmuyut-detsentraliz>.

21. Olenin A. Perspektyvnyy plan z 68my OTH obhovoriuyetsia na komisiyakh Vinnytskoyi obrady [A Long-Term Plan regarding 68 ATCs is Being Discussed at Commissions of the Vinnytsia Regional Council]. *VLASNO.info*. URL: <http://vlasno.info/politika/vlada/mistseva/item/28682-dyskusii-zauvazhennia-ta-manipuliatsi>.

22. Olenin A. Superechky ta neporozuminnia vyklykav novyy rozpodil Vinnychchyny na OTH [A New ATC Breakdown of Vinnytsia Region Has Caused Controversy and Misunderstanding]. *VLASNO.info*. URL: <http://vlasno.info/politika/vlada/mistseva/item/28320-superechky-ta-neporozuminnia-vyklyka>.

23. Pavliuk A. Formuvannia obyednanykh terytorialnykh hromad u konteksti administratyvno-terytorialnoyi reformy [Formation of Amalgamated Territorial Communities in the Context of Administrative-Territorial Reform]. *Natsionalnyy instytut stratehichnykh doslidzhen* [National Institute for Strategic Studies]. URL: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/1_Pavliuk-c009a.pdf.

24. Pershyy pishov. Na Vinnychchyni pochaly zvilniaty holiv RDA, yaki provalyly detsentralizatsiyu? [The First Swallow. Are Heads of the DSAs Who Botched up Decentralization about to Be Dismissed in Vinnytsia Region?]. *Koziatynskyy ekspres* [The Koziatyn Express]. URL: <http://koziatyn.com.ua/2018/11/15/%D0%BFD0%B5%D1%80%D1%88%D0%B8%D0%B9-%D0%BF%D1%96%D1%88%D0%BE%D0%B2-%D0%BD%D0%B0-%D0%B2%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D1%87%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%96-%D0%BF%D0%BE-%D1%87%D0%B0%D0%BB%D0%B8-%D0%B7%D0%B2%D1%96/>.

25. Plakhtiy Yu. Posylennia oborony, uspishna detsentralizatsiya ta milyardni investytsiyi: Koroviy pered deputatamy pokhvalyvsia robotoyu ODA [Defence Strengthening, Successful Decentralization, and Billions of Investments: Koroviy Has Boasted of the RSA Activities to Deputies]. *Vezha* [The Tower]. URL: <https://vezha.vn.ua/posylennya-oborony-uspishna-detsentralizatsiya-ta-milyardni-investytsiyi-koroviy-pered-deputatamy-pohvalyvsya-robotoyu-oda/>.

26. Poroshenko zvilnyv holovu RDA na Vinnychchyni, yakyy keruvav mayzhe chotyry roky [Poroshenko Dismissed a Head of the District State Administration in Vinnytsia Region, Which Had Ruled For Almost Four Years]. *Vinnitsa.INFO*. URL: <http://ns2.kyi.kiev.ua/news/poroshenko-zvilnyv-golovu-rda-na-vinnichchini-yakyy-keruvav-mayzhe-chotiri-roki.html>.

27. *Pro vnesennia zmin do rishennia 38 sesiyi oblasnoyi Rady 6 sklykannia vid 24 chervnia 2015 roku № 894 «Pro proekt Perspektyvnoho planu formuvannia terytoriy hromad Vinnytskoyi oblasti : Rishennia Vinnytskoyi oblasnoyi rady vid 28 veresnia 2017 r. № 479* [On Amendments to the Decision of the 38th Session of the Regional Council of the 6th Convocation Dated June 24, 2015, No. 894 «On the Draft Long-Term Plan for the Formation of Territories of the Vinnytsia Region Communities». The Decision of the Vinnytsia Regional Council Dated September 28, 2017, No. 479.] URL: <https://vinrada.gov.ua/upload/files/7sklikannya/24Ses/479.pdf>.

28. *Pro zatverdzhennia perspektyvnoho planu formuvannia terytoriyi hromad Vinnytskoyi oblasti. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 13 zhovtnia 2015 r.* [On Approval of the Long-Term Plan for Formation of Territories of the Vinnytsia Region Communities. The Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine Dated October 13, 2015, No. 1076p.] URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1076-2015-%D1%80>.

29. *Pro proekt Perspektyvnoho planu formuvannia terytoriy hromad Vinnytskoyi oblasti. Rishennia Vinnytskoyi oblasnoyi rady vid 24 chervnia 2015 r. № 894* [About the Project of the Long-Term Plan for Formation of Territories of the Vinnytsia Region Communities. The Decision of the Vinnytsia Regional Council Dated June 24, 2015, No. 894]. URL: <https://vinrada.gov.ua/rishennya-38-sesii-oblasnoi-radi-6-sklikannya-vid-24-chervnya-2015-roku--894-%E2%80%9Epro-proekt-perspektivnogo-planu-formuvannya-teritorij-gromad-vinnickoi-oblasti.htm>.

30. *Pro skhvalennia u noviy redaktsiyi proektu perspektyvnoho planu formuvannia terytoriy hromad Vinnytskoyi oblasti. Rishennia Vinnytskoyi oblasnoyi rady vid 05 berезnia 2019 r. № 785* [On Approval of a New Edition of the Draft Long-Term Plan for the Formation of Territories of the Vinnytsia Region Communities. The Decision of the Vinnytsia Regional Council Dated March 5, 2019, No. 785]. URL: <https://vinrada.gov.ua/upload/files/7sklikannya/37Ses/785.pdf>.

31. Proekt Perspektyvnoho planu formuvannya terytoriy hromad Vinnytskoyi oblasti [A Project of the Long-Term Plan for the Formation of Territories of the Vinnytsia Region Communities]. *Vinnytska oblasna rada* [Vinnytsia Regional Council]. URL: <https://vinrada.gov.ua/perspektivnij-plan.htm>.

32. Reforma v diyi, abo Yak perezhity vybory i prodovzhyty obyednannya hromad [Reform in Action, or How to Survive Elections and Go on with the Amalgamation of Communities]. *Ukrinform*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-elections/2604179-reforma-v-dii-abo-ak-perezity-vybory-i-prodovzity-obyednanna-gromad.html>.

33. Serhiy Svytko: «Reforma mistsevoho samovriaduvannya i detsentralizatsiya vlady maye posylyty hromady, a ne «mistsevi elity»» [Serhiy Svytko: «Local Self-Government Reformation and Power Decentralization Should Strengthen Communities, Not “Local Elites”»]. *Vinnytska oblasna rada* [Vinnytsia Regional Council]. URL: <https://vinrada.gov.ua/sergij-svitko-reforma-miscevogosamovryaduvannya-i-decentralizaciya-vladi-mae-posilyty-gromadi-a-ne-miscevi-eliti.htm>.

34. «Spromozhni hromady – obyektivna vymoha chasu». Na Vinnychchyni prezentuvaly novyy perspektyvnyy plan formuvannya terytoriy hromad [«Competent Communities Are an Objective Call of the Times». A New Long-Term Plan for the Formation of Communities' Territories Was Presented in Vinnytsia Region]. *Detsentralizatsiya* [Decentralization]. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10517>.

35. Taranenko V. Khto blokuye detsentralizatsiyu. Rayony, yaki ne pidkoryayutsia Hroysmanu [Who Blocks Decentralization. About Districts that are not Subordinate to Groysman]. *Glavkom*. URL: <https://glavkom.ua/publications/sotnya-rayoniv-yaki-ne-pidkoryayutsya-groysmanu-i-zablokuvali-decentralizaciyu-spisok-554015.html>.

36. Terytorialni hromady mozhut zmusyty obyednuvatsya – holova Vinnytskoyi ODA [Territorial Communities May Be Forced to Amalgamate, Said the Head of the Vinnytsia Regional State Administration]. *Vezha* [The Tower]. URL: <https://vezha.vn.ua/terytorialni-gromady-mozhut-zmusyty-ob-yednuvatsya-golova-vinnytskoyi-oda/>.

37. U «Nashomu krayi» zaklykayut zvilnyty mayzhe 100 holiv RDA za pereshkodzhannia detsentralizatsiyi [«Our Land» Calls for the Discharge of Almost 100 Heads of District State Administrations for Obstructing Decentralization]. *Interfaks-Ukraina* [Interfax-Ukraine]. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/551650.html>.

38. U Vinnytsi predstavly proekt novoho administrativnoho podilu oblasti [A Draft of New Administrative Division of the Region Was Presented in Vinnytsia]. *VLAS-*

NO.info. URL: <http://vlasno.info/politika/vlada/mistseva/item/28345-u-vinnytsi-predstavly-proekt-novoh>.

39. U Vinnytsi prezentuvaly rezultaty detsentralizatsiyi v oblasti: rekordni zrostannia biudzhetyv i liderstvo v zaluchenni investoriv [Results of Decentralization in the Region (Record Growth Budgets and Leadership in Attracting Investors) Were Presented in Vinnytsia]. *Vinnitsa.INFO*. URL: <https://www.vinnitsa.info/news/u-vinnitsi-prezentuvali-rezultati-detsentralizatsiyi-v-oblasti-rekordni-zrostannya-byudzhetyv-i-liderstvo-v-zaluchenni-investoriv-foto.html>.

40. U Khersoni hovoryly pro sprotiv reformi predstavnykiv mistsevoyi vlady [Resistance of Local Authorities to the Reform Was Discussed in Kherson]. *Ukrinform*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2517775-uhersoni-govorili-pro-sprotiv-reformi-predstavnykiv-mistsevoyi-vlady.html>.

41. Chy zalyshatsia pry posadi try holovy RDA Khmelnychchyn, de ne stvoreno zhodnoyi OTH? [Will There Remain Three Heads of District State Administrations of Khmelnytskyi Region to Hold Office, Where No ATC Has Been Created?]. *Centr rozvytku mistsevoho samovriaduvannya* [Centre for the Development of Local Self-Government]. URL: <http://lgdc.org.ua/branch/21/chy-zalyshatsya-pry-posadi-try-golovy-rda-hmelnychchyny-de-ne-stvoreno-zhodnoyi-otg>.

42. Chynovnyky, yaki pereshkodzhayut stvorenniu OTH, mayut buty zvilneni – Maksym Burbak [Officials Impeding the Creation of ATCs Should Be Dismissed, Said Maksym Burbak]. *TRK «TVA»* [Broadcasting Company «TVA»]. URL: <https://tva.ua/2018/12/05/chynovnyky-iaki-pereshkodzhaiut-stvorenniu-oth-maiut-butyzvilneni-maksym-burbak>.

43. Shkrum A. «Zabahato svobody» abo zhortannia detsentralizatsiyi [«Too Much Freedom», Or Curtailment of Decentralization]. *Ukrayinska pravda* [The Ukrainian Truth]. URL: <https://blogs.ppravda.com.ua/authors/shkrum/59f2d5067128f/>.

44. Shutkevych O. Chy vyzhyve detsentralizatsiya v period politychnoyi turbulentsnosti [Will Decentralization Survive in the Period of Political Turbulence?]. *Den* [The Day]. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/chy-vyzhyve-decentralizaciya-v-period-politychnoyi-turbulentsnosti>.

45. Shcherbatiuk T. Chyy plemynnyk pratsiuye u «Vinoblahrolisi», zyasovuvatyvmut Koroviy ta Zozulia [Koroviy and Zozulia Will Inquire into Whose Nephew Works at «Vinoblahrolisi»]. *VLASNO.info*. URL: <http://vlasno.info/politika/vlada/mistseva/item/18678-chyi-pleminnyk-pratsiuye-u-vinoblahrolisi-z-iasovuvatyvmut-korovii-ta-zozulia>.